

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНИХ ПРИНЦИПІВ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається проблема специфіки дидактично-методичних принципів на сучасному етапі вивчення німецької мови. Автором проаналізовано та описано ряд дидактично-методичних принципів, які можна використовувати на заняттях з німецької мови у старшій школі, а також запропоновано практичні рекомендації та способи реалізації принципів на уроках з даної іноземної мови.

Ключові слова: принцип, дидактично-методичні принципи, вибіркові принципи, особистісно-орієнтоване навчання, практичні рекомендації.

Останнім часом ми маємо змогу спостерігати як нівелюється вивчення іноземних мов у навчальних закладах. Німецька мова, яка завжди була основною іноземною для викладання у школах, помалу відступає на задній план, у концепції багатомовності її місце займає англійська мова. Неменшу роль у такому ставленні до іноземної мови, на наш погляд, відіграє невміле практичне застосування вчителями та викладачами принципів навчання, а то й нехтування ними взагалі у викладанні.

Для ефективного навчання німецької мови лінгводидактика встановлює загальні теоретичні основи та практичні настанови, які виражені у вигляді принципів навчання та реалізовані в методиці. Сучасні принципи навчання розкривають способи втілення найважливіших висновків з дидактичних закономірностей в практиці уроку, як основної форми організації навчання. Тому не викликає сумнівів те, що реалізація цих закономірностей на уроці німецької мови повинна супроводжуватись і здійснюватись саме з допомогою принципів навчання.

Дослідженню проблеми принципів навчання німецької мови присвячені праці та публікації таких вчених як Г. Функа, С. Бальвег, М. Легутке, Р. Еггера, К. Сіона, У. Рампілона. Окрім того значну увагу дидактично-методичним принципам приділяли такі вчені як І. Л. Бім, І. Б. Смирнов, С. Ф. Шатилов, В. А. Терещенко, А. М. Жовківський, С. Ю. Ніколаєва, М. І. Гез, М. В. Ляховицький, А. А. Миролюбов та ін.

Немає сумніву, що дидактичні принципи теорії навчання іноземної мови мають достатньо давню історію і пов'язані з виникненням та розвитком класно-урочної системи навчання. Термін «принцип» (лат. *principium* – «основа», «первоначало») – це першооснова, закономірність, згідно з якою повинна функціонувати та розвиватись система навчання предмету. Саме принципи визначають те, як відбувається навчання. У вітчизняній теорії особливо підкреслюється те, що опис принципів є ключем до створення ефективного навчально-виховного процесу у будь-якому типі навчального закладу і з будь-якої навчальної дисципліни. Тобто, абсолютно справедливо можна стверджувати, що саме принципи навчання дають відповідь на запитання «Як організувати навчальний процес?». Зокрема німецький професор Герман Функ наполягає на тому, що виключно окремими методами не можна досягнути певних цілей навчання. Не всі учні можуть досягнути однакового результату при застосуванні окремої методики. У зв'язку з цим сьогодні приділяється велика увага теоретичній базі навчання і вивчення іноземної мови, а саме дидактично-методичним принципам навчання, які повинні служити орієнтиром для викладачів та вчителів [7, с. 940]

Актуальність нашого дослідження полягає в зміні підходу до вивчення даної проблеми не з теоретичної точки зору, а емпіричним шляхом, виокремленні найбільш ефективних дидактично-методичних принципів в парадигмі сучасного етапу вивчення німецької мови в старшій школі та визначенні їх практичного застосування на заняттях з цієї іноземної мови.

Метою даної статті є розроблення практичних рекомендацій із організації занять з німецької мови відповідно до дидактично-методичних принципів, які на наш погляд, є цілком обґрунтованими та доцільними для вивчення іноземної мови у старшій школі.

Серед основних принципів навчання німецької мови вітчизняні методисти, такі як Ніколаєва С. Ю., Вишневський О. І., Бойко Н. В. та ін., виділяють наступні: принципи наочності, посильності, міцності, свідомості, науковості, активності, виховуючого навчання, індивідуалізації та мотиваційного забезпечення навчального процесу, що складають групу дидактичних принципів [4, с. 37–59; 2, с. 13–16; 1, с. 23–25]. До методичних принципів вчені відносять принципи комунікативності, домінуючої ролі вправ, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, урахування рідної мови.

Окрім того, Міньяр-Белоручев Р. К. у своїй монографії говорить про те, що методичні принципи, якщо вони просто переносяться з педагогіки, лінгвістики, психології і т.д., стають постійно діючими методичними принципами. Якщо ж ці закони використовуються не безпосередньо, а опосередковано (тобто якщо методичним принципом стає інтерпретація того чи іншого педагогічного, лінгвістичного чи психологічного положення в методичних цілях), то можна говорити тільки про оказіональні, або ж вибіркові (приватні) методичні принципи [5, с. 24]. Саме тому дослідник наводить поруч з постійно діючими такі вибіркові принципи: принцип усної основи, принципи паралельного навчання всім видам мовної діяльності, принцип структурно-функціонального підходу, принцип комунікативної спрямованості, принцип практичної цілеспрямованості, принцип комплексності, принцип опори на рідну мову, принцип взаємодоповнення, принцип ситуативної обумовленості усних мовленнєвих вправ і т.д.

Якщо у сучасній вітчизняній методиці дидактичні та методичні принципи розглядаються як окремі групи, то зарубіжні вчені навпаки наполягають на тому, що всі принципи входять до одної групи, яку називають дидактично-методичні. Відповідно до європейських стандартів володіння іноземною мовою теоретичний курс «Deutsch lehren lernen» (DLL) в рамках підвищення кваліфікації вчителів та викладачів німецької мови виокремлює наступні дидактично-методичні принципи, які лежать в основі викладання іноземної мови і допомагають досягнути високих результатів [8, с. 46]:

- індивідуалізації учнів (Lernorientierung) – означає навчання, яке направлене на учнів, що враховує їх індивідуальність, інтереси та їх потреби при вивченні мови. Навчальні матеріали та форми роботи розробляються з врахуванням здібностей та особливостей визначеної групи. Учням пропонуються на вибір різноманітні завдання, у відповідності з чим викладач застосовує індивідуалізовані методи роботи;

- діяльнісно-орієнтованого навчання (Handlungsorientierung) – урок німецької мови, який проводять за цим принципом, готує учнів застосовувати їх лінгвістичну компетенцію в активній діяльності. Вчитель повинен на кожному уроці активувати учнів до активної діяльності за допомогою рольових ігор та розігруванню реальних ситуацій в іноземній країні. В діяльнісно-орієнтованому навчанні іноземної

мови учасники взаємодіють з матеріалом, який вивчається, з партнерами по спілкуванню і при цьому здійснюють які-небудь рухомі дії (інсценування автентичної ситуації) [3, с. 46]. Комунікативні ситуації, автентичні мовні події та учбові матеріали фокусуються на «комунікативній спрямованості» як вищій навчальній меті. Тому принцип діяльності частіше називається комунікативним принципом навчання («Kommunikationsorientierung»).

- активізації учнів (Lerneaktivierung) – вона передбачає, що учні, які під час уроку активно займаються навчальним предметом, «пропускають кожне завдання через себе», обдумують і потім обговорюють. Варто відзначити, що цей принцип перекликається з принципом активності учнів. Правильна активізація пізнавальної діяльності досягає високих результатів у навчанні. Всі учні активно беруть участь на уроці з допомогою групових методів роботи, цікавих питань та обговорень. Вони обмінюються між собою, вони самі помічають мовні структури чи намагаються описати їх закономірності, рефлектують свої результати і є більш зосередженими і вмотивованими. Вони все більше та більше розвивають розуміння того, як вони можуть вивчати мову в автономному режимі;

- міжкультурної орієнтації (Interkulturelle Orientierung) – лінгвістичні дії завжди пов'язані з певними культурними та соціальними контекстами. Тому важливо, щоб урок створював більше таких ситуацій навчання, в яких учень може дізнатися особливості поведінки в іншій культурі та адекватно проявити себе в іншомовній комунікації. Індикатором даного принципу є те, що учні на уроці здобувають знання і комунікативні стратегії і можуть коректно орієнтуватися в німецькомовному середовищі.

- системи діяльнісно-орієнтованих завдань (Aufgabenorientierung) – цей принцип тісно пов'язаний з діяльнісно-орієнтованим принципом (Handlungsorientierung). Згідно з структурною навчальною діяльністю завдання та вправи повинні забезпечувати не тільки ознайомлення учнів з іншомовним матеріалом, але й навчати активним діям. Завдання повинні ініціювати спостереження, умовиводи та висновки самих учнів. Система завдань та вправ орієнтує на іншомовну мовні діяльність, готує до неї. Завдання повинні активізувати пізнавальну діяльність учнів, а також самоконтроль та саморефлексію .

Як бачимо, європейські методисти більшу увагу приділяють особистісно-орієнтованому навчанню і це цілком закономірно, адже весь навчальний процес у школі скерований на «сприяння розвитку поглядів, переконань, почуттів, волі та рис характеру» учня [5, с. 11–12].

Ми гадаємо доцільним ще раз узагальнити висунуті в роботі положення у формі практичних рекомендацій щодо використання дидактично-методичних принципів на уроках німецької мови у старших класах загальноосвітньої школи:

- Заняття з іноземної мови повинне містити різноманітне рольове спілкування школярів, широке застосування дискусійних прийомів у вигляді обговорення проблем, використання країнознавчого матеріалу, ілюстрацій, фото-, кіно- і телематеріалів. Таке навчання розвиватиме яву учнів.

- Вчителям потрібно займатися організацією самоосвіти учнів, яка повинна бути підпорядкована в першу чергу повному засвоєнню кожним учнем відповідно до його індивідуальних особливостей та індивідуальних темпів мовного та мовленнєвого матеріалу і дій із цим матеріалом із продукування і розпізнавання конкретного предметного змісту

- Робота над лексикою має відбуватися паралельно в двох напрямках: вчити окремі, ізольовані слова і працювати над лексикою в тексті. Запам'ятовування окремих слів має деякі труднощі. Для засвоєння ізольованих слів дуже важливим є їх розташування у певній системі, оскільки це полегшує запам'ятовування.

- Виконання кожних вправ та завдань повинне супроводжуватися роз'ясненням їх функціонального призначення, що буде створювати психологічну установку та моделюватиме реальні комунікативні завдання учнів.

- Будь-яке пояснення мовного матеріалу слід завершувати виконанням вправ, що демонструють функціонування виучуваного явища в мовленні, його застосування в розв'язанні актуального для учня завдання. Вправління в усному мовленні не повинно бути повторенням того самого мовного матеріалу. Моделі, структури, зразки, що вивчаються, є не метою навчальної роботи, а засобом будови висловлювань, які забезпечують взаєморозуміння у спілкуванні.

- Вчитель може ігнорувати ті мовні й мовленнєві помилки, які не порушують комунікативного акту. Це підвищує мовленнєву активність учнів. Вони стають більш активними в усному мовленні й під час читання і не бояться робити помилки.

- Для підвищення інтересу до вивчення німецької мови у старших класах доцільно враховуються інтереси та нахили учнів. Це дозволить розширити загальний кругозір учнів, вирішувати загальноосвітні завдання, і, звісно, підвищує рівень практичного володіння мовою.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Дидактично-методичні принципи дозволяють покращити якість занять з німецької мови, за допомогою їх реалізації на уроках, ми прослідковуємо найважливіші висновки з дидактичних закономірностей. Зазначимо, що питання специфіки дидактично-методичних принципів на сучасному етапі вивчення німецької мови й надалі залишається відкритим. Перспективи подальшого розгляду проблеми вбачаються нами в розробці різних комплексів вправ відповідно до навчальних програм німецької мови у середніх навчальних закладах з врахуванням виділених нами дидактично-методичних принципів та сформульованих нами практичних рекомендацій для впровадження даних принципів для старших класів загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н. В. Шкільний курс німецької мови з методикою викладання: Навчально-методичний комплекс дисципліни / Н. В. Бойко. – Кам'янець-Подільський: видавець Зволейко Д. Г., 2008. – 176 с.
2. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов: Навчальний посібник / О. І. Вишневський. – К.: Знання, 2011. – 206 с.
3. Гузь Ю. А., Жарина О. А., Кудряшова А. Н. Деятельностно-ориентированное обучение иностранным языкам в условиях новой парадигмы самообразования. // Известия Волгоградского государственного педагогического университета, 2015. №2 (97).
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид.2-е, випр. і перероб. / Кол.авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Methodische Grundlagen für der Deutschunterricht in der Mittelschule [Текст] – Методичні засади навчання німецької мови в середній школі: навч. посіб. / А. М. Жовківський, В. І.Кушнерик. – Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 168 с.
6. Миньяр-Белоручев Р. К. Методика обучения французькому языку / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Рипол Классик, 1990. – 225 с.

7. Funk Hermann, Kuhn Christina, Skiba Dirk, Spaniel-Weise Dorothea, Wicke Rainer E. «Aufgaben, Übungen, Interaktion» Vorschau DLL4: unter Mitarb. v. Julia Ricart Brede – München: Klett-Langenscheidt, 2017.
8. Funk, Hermann. «Methodische Konzepte für den Deutsch als Fremdsprache – Unterricht». In: KRUMM, Hans-Jürgen et al. (orgs.) Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch, v. 1, Berlin/New York: de Gruyter, 2010, S.940–952.
9. Goethe-Institut «Handbuch zur Durchführung einer Fort- und Weiterbildung mit Deutsch Lehren Lernen» – 2013, S.11.

Шамрай Мар'яна

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Зубрик А. Р.

FORMATION OF ENGLISH LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE IN READING

The article investigated the problem with regard to the general characteristics of foreign language competence in reading, the purpose of its formation among pupils in primary and high school. The components of competence in reading are highlighted: skills, knowledge and communication skills. The stages of the formation of competence in reading are argued. The exercises, means of forming foreign language competence in reading and methods of controlling the level of its formation are highlighted.

Keywords: *foreign language competence, reading, skills, knowledge, communicative ability, stages, means, control.*

The relevance of the problem of forming foreign language competence in reading is due to the need for its research in the context of the competence approach: it is necessary to define the structure of foreign language competence in reading, clarify the goals of its formation in primary and high school, determine the stages of the formation of foreign language competence in reading, describe methods and means of controlling its level of formation.

Each nation, society has its own vision of the world which corresponds to spiritual, technological, physical, aesthetic, ethical and other needs. The main means of forming such a picture of the world is language. The realities, history, traditions, culture of the country of the language being studied are the essence of linguistic and socio-cultural competence, reflecting the picture of the world of native speakers.

The purpose of the article is to characterize the methodology of the formation of foreign language competence in reading, taking into account current conditions and trends.

In modern pedagogical and psychological sciences, there are a number of concepts about the process of forming the linguistic and socio-cultural competence of pupils. These are the concepts of I. Babenko, M. Z. Biboletova, I. M. Berman, S. Gaponova, Z. I. Klychnikova, Y. V. Musnitskiy, K. I. Onishchenko, E. Vereshchagina, E. Vorobyova, N. Gez, I. Golovanova, N. Dmitrieva, S. Drokin, G. Elizarova, N. Ishkhanyan, V. Safonova, N. Solonovich, L. Spiridovskaya, P. Sysoyeva, E. Tarasova, G. Tomakhina, I. Tsaturov, V. V. Chernysh and other scientists.

One of the means that makes learning foreign languages a living creative process and forms pupils' professional competence is the use of innovative technologies that should be aimed at shaping a pupil's linguistically, socially and culturally competent personality.